

RYSZARD PANKIEWICZ

OD REALNEJ DO UMOWNEJ WARTOŚCI TOWARÓW
Z PROBLEMATYKI CEN W OKRESIE REPUBLIKI RZYMSKIEJ

We wczesnym Rzymie dominowała gospodarka rolna, w której bydło, będąc szczególnie ważną społecznie — obok płodów rolnych i niewolników — formą wyrażania posiadanego majątku, pełniło równocześnie w wymianie towarowej funkcję pieniądza przedmonetarnego¹. Jednakże już u schyłku epoki królewskiej wartość wymienną zaczęto coraz częściej wyrażać w nowej postaci, początkowo w surowej miedzi, a następnie *aes signatum*². Mimo to conajmniej do połowy V wieku p.n.e. większość zobowiązań regulowano w dalszym ciągu przy pomocy tradycyjnych form płatności.

Pliniusz Starszy, powołując się na autorytet Timajosa, twierdzi, iż pierwsze egzemplarze *aes signatum* wypuścił jeszcze Serwiusz Tuliusz, który kawałki miedzi oznaczył symbolem byka. Wbrew twierdzeniom niektórych badaczy chodziło tu raczej o desygnację asa jako podstawowej jednostki obrachunkowej przy wymianie, aniżeli o inicjatywę monetarną. W tej sytuacji, cenzus, łączony przez tradycję z działalnością kodyfikacyjną Serwiusza Tuliusza, byłby wyrażony w odważonej miedzi, a nie w pieniądzu. Wskazuje na to nie tylko istnienie w Rzymie w V wieku p.n.e. podziału obywateli na *assidui* i *proletarii* czy też nawiązywanie przez państwo w pewnych okresach do kultowego charakteru obrzędu rzucania miedzi (*stipem iacere*). W daleko większym stopniu do podobnej

¹ Festus 166 L. Por. 220 L, 268—70. Blżej na ten temat R. Besnier, *L'état économique de Rome au temps des rois*, „Revue hist. du droit fr. et étr.” 4 sér., 13, 1934, s. 428 n.; B. Laum, *Viehgeld als Prototyp des Sozialgeldes*, „Finanzarchiv” 12, 1950—1, s. 462 n.; M. J. Finley, *Marriage, sale, and gift in the Homeric world*, „Revue intern. de droits de l'antiquité” 3 sér., 2, 1955, s. 167 n.; G. Diosdi, *Ownership in ancient and preclassical Roman law*, Budapest 1970, s. 30 n.; R. Pankiewicz, *Wczesna ekonomika rzymska a początki systemu monetarnego*, „Eos” 71, 1983, 109 n.

² Zob. L. A. Milani, *Aes rude, signatum e grave rinvenuto alla Bruna presto Spoleto*, RIN 4, 1891, s. 27 n.; E. J. Haeblerlin, *Aes grave*, Frankfurt am Main 1910, s. 1 n.; H. Willers, *Das Rohkupfer als Geld der Italiker*, ZfN 34, 1924, s. 193 n.; E. C. Ercolani, *Repertorio dei ritrovamenti di pane di rame*, „Contributo allo studio delle fasi premonetali in Italia”, RIN 77, 1975, s. 7 n.